

Müellifi Bilinmeyen Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Yusuf ve Züleyha Hikâyesi

The Story of Joseph and Zulaikha as an Anonymous Text Written in Old Anatolian Turkish

Ali CİN*

Öz: Kaynağını semavî dinlerden alan önce *Tevrat*, sonra *İncil* ve daha sonra da *Kur'an-ı Kerim*'de "hikâyelerin en güzeli" biçimiyle zikredilen *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi, tarihin ilk dönemlerinden başlayıp daha sonra yazılı ve sözlü kültür geleneğinin içerisinde yaşayarak günümüze kadar ulaşan ve bütün dünya toplumlarının ilgi gösterip yaşatmaya devam ettirdiği dinî kaynaklı hikâyelerden biridir. *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi, batı toplumlarına *Tevrat* ve *İncil* üzerinden değişik mesajlar verirken doğu toplumlarına ise *Kur'an* kaynaklı *sabır*, *kardeşlik*, *evlat sevgisi*, *adalet*, *haram-helal*, *ihanet*, *doğruluk*, *dünyevî aşk*... gibi kavramlar üzerinden mesajlar vermiştir. *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi, sadece İslâm medeniyeti içerisindeki Türkler tarafından değil, Arap ve Fars kavimleri tarafından da beğenilerek birçok kez yazılmıştır. İslâm medeniyeti kültür dairesi içerisinde en fazla *Yûsuf ve Züleyha* kıssası yazan milletlerden birisi de Türklerdir. Söz konusu çalışmamızda, yurt dışından temin ettiğimiz, müellifi belli olmayan Eski Anadolu Türkçesinin imla, ses ve şekil özelliklerini gösteren *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Yûsuf Hikâyesi, Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi, Kıssa-yı Yusuf, Eski Anadolu Türkçesi

Abstract: The story of Joseph and Zulaikha which whose roots can be found in the Torah, the Bible and the Quran is called "the most beautiful of all stories" and is recited in many cultures all around the world with local varieties that are shaped by the tellers' own cultural resources. The story of Joseph and Zulaikha gives a variety of messages in the Torah and the Bible but specifically through the Quran, it gives such messages as patience, brotherhood, love for children, justice, lawful and unlawful, treason, righteousness and worldly love among many others. The story of Joseph and Zulaikha is not told by Moslem Turks but also by Arabs and Farsis although the Turks have produced the most artistic stories of the kind as the Turks are known to give special respect and love to this story although they were introduced to this much later than other Moslem cultures. In this study, the story of Joseph and Zulaikha which is anonymous and written outside the borders of Anatolia is interrogated by emphasizing its grammatical, vocal and formal qualities.

Keywords: Story of Joseph, Story of Joseph and Zulaikha, Joseph, Old Anatolian Turkish

Önce *Tevrat*, sonra *İncil* ve daha sonra da *Kur'an-ı Kerim*'de "hikâyelerin en güzeli" biçimiyle zikredilen *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi, tarihin ilk dönemlerinden başlayıp daha sonra yazılı ve sözlü kültür geleneğinin içerisinde yaşayarak günümüze kadar ulaşan dinî kaynaklı bir hikâyedir. Hikâyenin yaşandığı dönem, İsrailoğulları'nın tarihte firavunlarla tanıştıkları dönem olarak zikredilir. *Yûsuf* hikâyesi, *Tevrat*'ta 37-50. baplar arasında (Kitab-ı Mukaddes 38-55) İncil'de Resullerin İşleri bölümü bap yedide, *Kur'an-ı Kerim*'de ise, *Yûsuf Sûresi*'nde anlatılmaktadır

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, alicin@akdeniz.edu.tr
Bu çalışma, 17-19 2018 X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulan bildirden üretilmiştir.

(Öztürk 1998, 236-248). *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi önce Arap ve Fars milletleri arasında ilgi görmüş, daha sonra da Müslüman Türkler arasında hızla yayılmıştır. Arap edebiyatında yazılan *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyeleri, genel olarak nesir şeklindedir. Zaman zaman nesir içerisinde şiir parçacıkları da bulunur (Cin 2012, 3). Fars edebiyatında da Arap edebiyatında olduğu gibi birçok *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi yazılmıştır. Fars edebiyatında hikâyenin, manzum ve mensur biçimlerinin birçok örneği görülür (Cin 2011, 38). Fars edebiyatında, ilk yazılan *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesi, *Firdevsî-i Tusî*'ye aittir (Ethe, 1908, 1-2).

İnsanoğlu, duygu, düşünce ve hayallerini bazen manzum bazen mensur bazen de hem manzum hem de mensur karışık bir biçimde ifade edegelmiştir. Türk edebiyatında yazılan *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyelerinin bu üç biçimden birisiyle karşımıza çıktığını görmekteyiz. Türk edebiyatında elli civarında manzum olarak yazılmış *Yûsuf Kıssası* bilinmektedir (Cin 2011, 3; Şahin 2019, 32). Yine Türk edebiyatında tespit edilen mensur *Yûsuf* kıssaları, *Kıssasü'l-Enbiyâlar* da dahil edildiğinde kırk civarındadır. (Şahin 2019, 31). Manzum mensur karışık olarak yazılanların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Bu tür hikâyelerde manzum kısımların mensur olarak yazılan *Yûsuf ve Züleyha* hikâyelerinin içine serpiştirilmiş beyitler halinde olduğunu görüyoruz.

Çalışmamıza konu olan *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi de manzum-mensur şekilde yazılmış bir mesnevidir. Eser manzum bir biçimde başlar daha sonra da mensur-manzum şekilde devam eder. Almanya'nın Leipzig şehrinde bir kütüphanede bulunan *Yûsuf* hikâyesi 60 varaktır. Eser, şirazeli, miklepli, kenarları vişne çürüğü, ortası ebrulu kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Yer yer rutubet lekeleri olan nuhudî bir kağıt üzerine siyah mürekkep ile yazılmıştır. Başlıklar ve keşidelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yazı alanı kenarları kırmızı cetvelledir. Eser, kısmî harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Genel olarak her sayfa 14 satırdan oluşmakla birlikte yer yer 12, 13 ve 15 satırlı sayfalar da bulunmaktadır. Manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan eserin müellif, müstensih ve istinsah kaydına rastlanmamıştır.

Üzerinde çalıştığımız *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi bilindiği şekliyle aşağıda da görüldüğü üzere besmele, hamdele, salveyle başlar:

- 1v3 besmeleyile başlatalum söze biz
bir hikâyet aydalum biz ey 'azîz
- 1v4 yûsuf peygamber kışşasın dâyelüm
evvel âhîr nicedür şerh êdelüm
- 1v5 muştafâ cânına yüz biñ şalavât
veribiyelüm tahıyyât u şalât
- 1v6 fahr-i 'âlem mürtezâ ümüctebâ
muştafâdur muştafâdur muştafâ
- 2r2 dördini dağı anuñ sevmek gerek
anlaruñ sevgüsini êvmek gerek
- 2r3 dînüñ aşlı anları sevmek olur
anları seven kişi rahmet bulur
- 2r4 dördin bile sevmeyen fâcir olur
dîn gider kendüsi kâfir olur
- 2r5 sünnîler mezhebi budur bilesin
dördin dağı anuñ bir bilesin

Mesnevilerin ya da divanların girişinde mezhep vurgusuna yer verilmezken üzerinde çalıştığımız *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesinde özellikle eseri yazan ya da müellifin *Sünnî Mezhebi*'ne özel

bir yer verdiği görülmektedir.

- 2r6 ey çalabum anları sevenleri
rahmet édüp uçmağa koy anları
- 2r7 bizi de anlaruñ hürmetine yâ ilâh
afv édüp rahmet eyle ey pâdişâh
- 2r9 yedi yaşına yūsuf girmişidi
bir gün evlerinde oturmuşidi
- 2r10 uyku girür gözine yatur uyur
uyuriken bir ‘acāyip düş görür
- 2r11 uykusından uyanup öre tırdı
hayr ola dēr tañrısına yalvardı
- 2r13 dēdi baba uyur idüm şimdi ben
bir‘acāyip düş görürem diñle sen
- 2r14 gökden on yılduzı gördüm iner
kuş gibi her biri öñümde konar
- 2r15 hem dañı ay güneş hep geldiler
ayağında cümle secde kıldılar
- 2v5 kardaşlaruña bu düşü söylemegil
kendü cânuña cefa eylemegil
- 2v6 dēriseñ bunı esir olasın
kurtulırsañ ‘ākıbet emir olasın

(2v8) çünki ya‘küp yūsufuñ düşün ta‘ bir étdi pâdişâh (2v9) olup peygamber olasını bildürdi kardaşlaruña dēme (2v10) dedi meger yâ‘kubuñ bir ögey kıızı varıdı (2v11) oğurlayım bu sözi diñülerüdi varup (2v12) bu sözi kardaşlarına dēdi anlar dañı taşalanup (2v13) guşsa yer bir araya gelüp tedbir étdiler kim (2v14) yūsufi öldürelüm veyâñud bir kör kuyuya bırağalum

Eserin son kısmı mensur biçimde şu şekilde sona erer:

(60r1) vaşiyet édüp ayıtdı kim olmasun kim sulţanlığa (60r2) heves kılasız ben dañı sulţanuñ hâtırıçün (60r3) kabül etdüm dedi ve dañı hağ te‘âlāya yalvarup (60r4) dedi kim yarabbi baña nice ihsânlar eyledüñ düş (60r5) ‘ilmin bildürdüñ sulţanlığ vèrdüñ dilerem senden (60r6) âñiretde beni peygamberlerle haşr eylesesin nitekim (60r7) hağ te‘âlā kelām-ı kadiminde buyurur.

(60r8) rabbi kad âteyteni mine’l mülki ve ‘allemtenî min (60r9) te’vili’l eñâdişi [fâtıras semāvātî vel ardı ente veliyyi fi’d-dünyâ ve’l âñireti tevveffeni müslimen ve elhıkni bi‘-s-sâlihîne]* (60r10) yūsuf bunı anıñçün dēdi kim kardaşları (60r11) ayıtdılar yūsuf pâdişâh oldı pâdişâhlarıla (60v1) haşr olur dediler yūsuf dañı begligin (60v2) ...terk édüp böyle dedi (60v3) hağ te‘âlā du‘āsın kabül kılup (60v4) peygamberler yoluña katdı (60v5) yūsufdan şonra(60v6) kardaşları peygamber (60v7) oldılar (60v8) şalavatullâh (60v9) ‘aleyhim (60v10) ecma‘in.

Üzerinde çalıştığımız hikâyede yer yer diğēr *Yūsuf ve Züleyha* hikâyelerinden muhteva açısından bazı farklılıkları görmekteyiz. Hikâyede Yusuf’un atıldığı kuyunun ‘*Ad Oğlı Şeddād* tarafından kazdırıldığını ve derinliğinin yüz arşın olduğunu ve kuyunun dibinin kimse tarafın-

* Ey rabbim sen bana dünya mülkünden nasip verdin ve bana rüyaların tabrinden bir ilim öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden rabbim! Benim velim sensin, benim canımı müslüman olarak al ve beni salih kulların arasına kat (Sure-yi Yusuf 12/101)

dan görünmediğini öğreniyoruz. *Hüd* peygamber, *Zebur* kitabını okurken benîisrailden kemal ve cemal sahibi *Yakup Oğlu Yusuf*'un yedi yaşında peygamber olacağından haberdar olur. Bunun üzerine *Hüd* peygamber ilahi yaratıcıya münacatta bulunarak *Yusuf*'un cemalini görmek ister. İlahi yaratıcı *Cibril*'i göndererek “varsun falan kuyuda otursun, *Yusuf*'un cemalini orada gösteriyim” der. *Hüd* o kuyuya girip ibadetle meşgul olur. Yaratıcı *Cibril* vasıtasıyla iki nar gönderir ve onunla doyar. Bu şekilde kuyuda bin iki yüz yıl kalır. *Yusuf* kuyuya atıldıktan sonra ak sakallı uzun boylu kişi gelip *Yusuf*'a selam verir. *Yusuf*'bu kişiye kendisini nereden bildiğini sorar. Ak sakallı kişi de, *Zebur* kitabını okurken gördüğünü söyler. *Hüd* peygamber Allah'ın maksuduna kavuşturduğunu, muradına erdirdiğini, mübarek cemali gördüğünü ve ömrünün tamam olduğunu söyleyerek secdeye kapanır ve canını yaratıcıya teslim eder.

Söz konusu bu bölüm diğer *Yusuf ve Züleyha* hikâyelerinde yer almamaktadır.

(4v1) meger ol kuyuyu 'ād oğlu şeddād kazdurup (4v2) bünyād etdi yüz arşın ola derinliği bakup (4v3) kimse dibin görmezdi yūsufi çıp yalıncaç 'uryān (4v4) kıldılar egnine bir palas giydürüp ipile kuyuya şarkıtdılar (4v5) teñriden utanuban korkmadılar ip kışaymış kuyuya (4v6) ermedi koyuvêrdiler yūsuf uçup inerken cebrā'ıl (4v7) geldi tıtdı kuyu dibinde zahmetsiz kōdı meger (4v8) yūsuf ol kuyuya girdigine (4v9) sebep hüd peygamber 'alehi's-selām kitāp içinde (4v10) gördi kim benîisrāilden yūsuf adlu bir oğlan (4v11) gele şāhib-i kemal şāhib-i cemāl ola yedi yaşında (4v12) peygāberlik verile münacat edüp haq te'ālāya yalvarur (4v13) ol cemali kemali bağa göster dedi haq te'ālā du'āsın (4v14) kabūl kılup cebrā'ili gönderür varsun felān kuyuya (5r1) girsün otursun aña kuyu içinde rızkın verür (5r2) ve yūsuf yedi yaşına girince 'ömür vêrdüm kuyu içinde (5r3) ikisin buluşduram anuñ cemāl kemalin aña gösterem dedi (5r4) cebrā'ıl ol kuyuyu gösterdi hüd ol kuyuya girüp (5r5) 'ibādete meşgūl oldı haq te'ālā günde iki anar verdi (5r6) anı yèyüp tōyardı biñ iki yüz yıl kuyuda kaldı (5r7) taşuña degin kim yūsufi qarındaşları ol kuyuya (5r8) indürdiler bir aq şakallu uzun boylu kişi gelüp yūsufa(5r9) esselāmü 'aleyke yā nebīyullah sen haq te'ālānuñ sevgülü (5r10) kulusın ya' kūp oğlu yūsuf dedi yūsuf (5r11) ayıtdı sen bēni neden bildüñ hüd peygamber aydur zebūr (5r12) kitabın okurken gördüm allāhüte'ālā seni anda medħ (5r13) edüp dēmişki beniisrāilde bir oğlan yaradsam (5r14) gerek aña cemāl kemāl vêrsem gerekdür görenler...

(5v5) cemāliñi görem haq te'ālā cebrā'ili göndermiş (5v6) varsun felān kuyuda otursun yūsuf cemālın aña (5v7) anda gösterem dēmiş şimdi biñ iki yüz yıldur kim (5v8) bu kuyuda saña muntazır olup oturmışam bihamdillāh ki (5v9) çalabum maqşūdumı verdi muradıma êrgürdi mübarek (5v10) cemāliñi gördüm 'ömürüm daħı tamam oldı amma saña bir sözüm (5v11) vardur qarındaşlarıña ilenüp sövükmeğil bu saña gelen (5v12) belāya kayurmağıl zīrā haq te'ālā belāyı sevdiğine vêrür (5v13) bunu şöyle bil dèyüp hüd secdeye varur (5v14) cānını haq hāzretine teslim eder yūsuf gördi kim...

Hikâyede *Hz. Yakup*'un çocukları babalarına gelip *Yusuf*'u kurt yedi derler. Bunun üzerine *Yakup* peygamber o kurdun yakalanarak getirilmesini ister. Babalarının kendilerine beddua etmesinden korkan çocukları dağda bir kurt yakalayıp *Yakup*'un önüne getirirler. *Yakup* kurda niçin *Yusuf*'u yediğini sorar. Kurt kırk gündür et yemediğini, yavrusunu kaybettiği için bu memlekete geldiğini, yorgun olup uyurken yakalanıp getirildiğini anlatır. Kurt müsaade edilirse bu dağın bütün kurtlarını toplayıp getirebileceğini ifade eder. *Yakup* peygamber bu teklifi kabul eder. Kurt bir süre sonra dağın bütün kurtlarını toplayıp *Yakup* peygamberin önüne gelir. Kurtların tamamı *Yusuf*'u yemediklerine dair yemin ederler. Bundan sonra da et yemeyeceklerini söylerler. O zamandan beri Kenan ilinin kurtları et yemezler ot yerler. Burada anlatılan “ot yeme” hadisesi diğer *Yusuf ve Züleyha* hikâyelerinde yer almamaktadır.

(7v1) oñine geldiler cümlesi yūsufi biz yemedük dèyü and içdiler (7v2) daħı şimden gerü et yemeyevüz dediler ol zamandan berü (7v3) ken'ān ilinüñ kurdları et yemezler ot otlarlar.

Yine hikâyenin son kısımlarında *Hz. Adem*'in şeytanı dost zannederek ona uyup ilahî yaratıcının emrini çiğneyerek “buğday” yediği için cennetten kovulduğu anlatılır. Burada da klasik *Yûsuf* hikâyelerinin aksine yasak olan nesne “elma” değil de “buğday”dır.

(58v10) geldi melâ'ike aydururdu kim miskin âdem şeytâna (58v11) uydu kendüye dost sandı buğday yedi haqqıñ emrin (58v12) şıdı cennetten sürüldi dëyü mahzun oldılar (58v13).

Zeliha'nın *Yûsuf*'dan on sekiz yıl ayrı kaldığı, *Yûsuf*'un *Zeliha* ile evlendikten sonra on sekiz yıl birlikte oldukları ve bu evlilikten beş oğlu ile iki kızının olduğu bilgileri de diğer *Yûsuf* hikâyelerinde görmediğimiz dikkat çekici unsurlar olarak gözümüze çarpmaktadır.

(59r10)...andan yûsuf zelihâyla (59r11) birikdi on sekiz yıl bile oldı zelihâdan beş (59r12) oğlı iki kıızı oldı...; (54v6) aña baķup yâ yûsuf ‘aceb seni görem mi dëyüp (54v7) ağlardı on sekiz yıl geçdi gece ve gündüz ağlardı...

Hikâyede *Yûsuf* ile babası *Yakup*'un karşılaşmalarında Yakup bir deveye binerken *Yûsuf* ak bir filin üstüne biner. *Yûsuf ve Züleyha* hikâyelerinde genel olarak file rastlanmamaktadır (50v9-50v10).

Hikâyede yer yer öğüt içerikli kısımlara rastlıyoruz: (14v1) hüsniile māl kimseye bākī kalmaz ‘izzet hürmet (14v2) kişiye haqdan gerek kendü kendüden kimse ‘aziz olmaz (14v3) tevâzu‘ ve taķvâ ve ‘ibâdeti ‘âdet edinmek gerekdür tâ ki iki (14v4) cihânda ‘aziz ola inşâillâhü te‘âlâ; (55r9)...teñriden qorķup (55r10) nefsiñe şayru édüp kendözün şaķınan qul iken (55r11) sultân olur teñriden qorķmayup nefsiñe uyan (55r12) şehvet arzûsında olan sultâniken (55r13) qul olur.

Hikâyede beşaret başlığı altında müminlere, ümmete müjdeler verilmekte: (39v1) beşâret: kaçan kim kıyâmet günü ola (39v2) cümle maħlûkât aç susuz zebûn olalar haq te‘âlâ (39v3) cemâli nûrın mü‘minlere göstere cümle ‘âşik ve hayrân (39v4) olalar şafâ ve zevk içinde bi-hüş olalar hiç yemek (39v5) içmek istemeyeler hemân murâdları haqķın cemâli (39v6) şohbeti ola anı dileyeler; (42r14) beşâret: çünkü kıyâmet günü ola mü‘minler maħşer (42v1) yerine gele haq te‘âlâ ayda niye geldüñüz mü‘minler ayda cennet (42v2) uma geldük haq te‘âlâ ayda ne getürdüñüz ilâhî (42v3) az nesne getürdük ol sehville...taķşirât (42v4) ile olan ‘amellerden ‘arz eyleyeler haq te‘âlâ (42v5) ayda egerçi kim bunlar benüm hazineme lâyıq degildür ammâ (42v6) bu az ‘ameliñüzi çoğa şayup kabûl kıldum...

Söz konusu muhtevaya ait bu bilgilerden sonra metnin imlasına dair şunlar söylenilebilir:

Üzerinde çalıştığımız *Yûsuf* metninde ünlüler hem harf hem de hareke ile gösterilmiştir. Cezm işareti sıkça kullanılırken, şedde işareti birkaç kelimedede kullanılmış, tenvine ise yer verilmemiştir. Nüshada tutarlı bir imladan bahsetmek güçtür. Metinde k/g ve b/p ayrımı yapılmamıştır. ç/c ayrımı yapılmış ancak yazımda bir istikrar söz konusu değildir. Metnin genelinde yuvarlaklık hâkimdir: *benüm* kadrim *bilüp* baña muṭî‘ ola (30r12); bir eve *girüp* zelihâ ile yûsufi qovlaşdılar (30v9); kuşlar *inüp* beyniñi yeyeler (35r6); ayıra *dëyüp* feryâd *édüp* ağlaşdılar (38r1-38r2).

Metnin şekil bilgisine dair şu tespitler yapılmıştır:

Eski Anadolu Türkçesinin önemli özelliklerinden biri olan *-uban, -üben* zarf-fiili metnimizde de görülmektedir. Bu ekin genişlemiş biçimlerine rastlanılmamıştır. Metinde *-uban* eki 17, *-üben* ise 14 defa geçmektedir.

qul *dëyüben* uşda beni şatdılar (9v8); bunu *dëyüben* cümlesi düşdi yere (12v4); mālikanı *görüben* qorķdı (13r9); teñriden *utanuban* korkmadılar (4v5); *avlayuban* tağda bir qurdu dutdılar ya‘ķubıñ öñüne getürdiler (7r5); cümlesi yere düşüp *bî-hoş oluban*‘ aķılları şaşar (11r1); *kaçuban* qapuya segirdüp varur (32v1).

inca, -ince zarf-fiili metinde sınırlı sayıda kelimedede görülmektedir: yûsuf yedi yaşına *girince*

‘ömür vërdüm (5r2); ...*görince* rast...geldi dedi (52r13); üzerine unutmuyam *deyince* uş oğluñ yehüda geldi (49r11); ...şonra tuyduğ biz *varınca* kurd kaçdı dediler (6v12).

-*madın* zarf fiili sadece bir örnekte geçmektedir: kıl edinmeyi revā görmedi *kullanmadın* āzād eyledi (38v6-38v7).

Metnimizde -*ıcak*, -*icek* zarf-fiil eki yaygın bir biçimde kullanılmıştır: ya‘küp dağı yūsufu *göndericek* hātırı melül olup (6r13); yakın *gelicek* mağrib sulţānına haber oldı (21v8); yūsuf *göricek* şöyle ‘āşık oldı (57v14-58r1); *yakın varıcağ* gök yüzine getdiler (8r10-8r11); günāhı ben ëtdüm yūsufi *bulıcağ* bir iki vurdum (16v7)...on gün *tamam olıcağ* otuzar altun vërüp gördiler (16v7-16v8).

Metinde -*alı*, -*eli* zarf-fiil ekinde sade -*alı* ile ilgili bir örnek tespit edilmiştir: ya‘kūbdan *ayrılalı* yigirmi beş yıl geçdi (40r8).

Eski Anadolu Türkçesinde birinci şahıslarda kullanılan -*van*, -*ven* metnimizde görülmezken birinci çokluk şahıslarda kullanılan -*vuz*, -*vüz* biçimi yedi sekiz kez geçmektedir: kanğı vilāyetdendür kimüñ neslidür ola ki bir çare *bulavuz* (19v6); meger oğlumuzu kızımızı yūsufa *şatavuz* dediler (37v7-37v8); anuñ gibi yapan deyeyin dağı *yapavuz* (27r9-27r10); bu kuvvetle selābetle kurd *yedirsevüz* (3v4); dağı şimden gerü et *yémeyevüz* dediler (7v2).

-*ısar* gelecek zaman ekiyle metinde bir örnek tespit edilmiştir: görklü *olısar* bunlaruñ her işüñ (2v2).

-*yor* ekinin kullanımıyla ilgili bir örnek tespit edilmiştir. Ekin geniş zaman üzerinden ekleşmesine dair metindeki tek örnektir: uşda yūsuf *gelüyorur* dediler (55r1-55r2).

Metinde emir eki -*ğıl*, -*gil* şeklinde hep düz biçimiyle kullanılmıştır: belaya *qayurmağıl* zırā hağ te‘ālā belayı sevdiğine vërür (5v12); ğayriye *mevlëtmegil* bir yere dağı göñlüñi *berkütmeğil* dedi (19r5); luğf ëdüp hācetini *kılğıl* revā (15r13); mālını *alğıl* beni *incitmeğil* (26r2); işbu bühtānile *yakmağıl* cānum (33r2).

Metinde emir-istek birinci teklik şahıs çekiminde -*ayım*, -*eyim* ekiyle birer örnek yer alırken -*ayın*, -*eyin* ekiyle kullanımın daha çok olduğu görülmektedir: altun *vëreyin* dedi (16v4); ey oğlan yüzüñi aç *göreyin* (18r2); saña hālimi *deyeyin* (18r8); ëy yūsuf gelgil *göreyin* yüzüñi (21r5); yahüda aydur ben *varayın* babama *muştılayayın* ola kim (48v14); *secde kılayın* dedi (56v2).

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde enstrümental eki -*n*’yi ihtiva eden birleşik edatlardan teşbih bildiren -*cılayın*, *cileyin*, edatı (Timurtaş 2005, 92). bizim metnimizde görülmektedir: bu senüñ qardaşlaruñ dağı *sencileyin* kuvvetlü midür (53r8); göz yaşı *ancılayın* dizilür (29v5); (27r14) sulţān dağı ol sarāy nice ise *ancılayın* yapsunlar deyü emr eyledi (27r14-27v1).

-*ken* zarf fiilinin metinde ekleşmiş haliyle kullanıldığını görüyoruz: zebür kitabın okurken gördüm (5r11-5r12); *uyuriken* bir ‘acāyip düş görür (2r10); ne dedümse ol gerekdür *derken* şabāh oldı (35r10-35r11); bunca cefalar *ëtmışiken* yūsufdan qorqmaz mısın dediler (55r5-55r6).

Metinde -*acağ* ekinin gelecek zaman sıfat-fiili olarak kullanıldığına dair bir örnek bulunmaktadır: anda bunda *tapacağ hağ te‘ālādur* aña tapşañ cemi‘ mağşūduñ hāşıl olur (56v2-56v3-56v4).

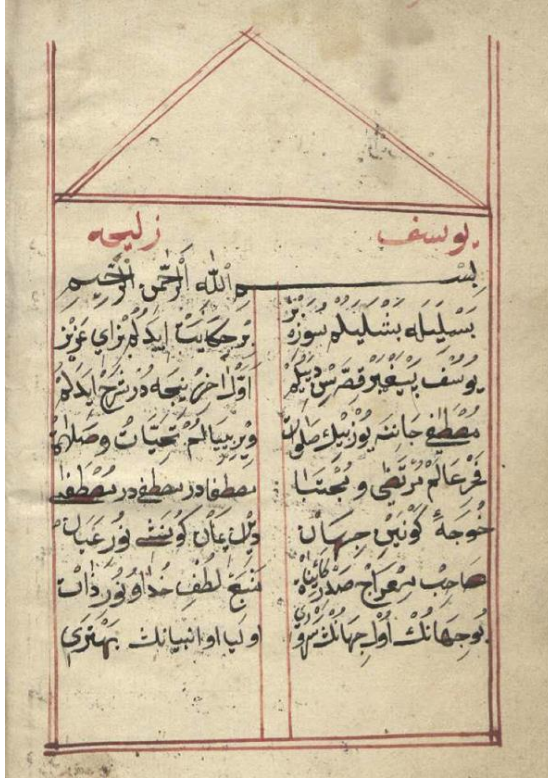
Akuzatif eki metinde Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi hem -*n* hem de -*i*, -*i*, -*u*, -*ü* biçimleriyle kullanılmıştır: bağup kimse *dibin* görmezdi (4v2-4v3); hağ te‘ālā yūsufuñ *du‘āsin* kabül kılup (10r5-10r6); göñlümi mest eyledi yüregüm *yarasin* tazeledi (49r8-49r9); ‘*ayıbların* yüzlerine vurmadı (42r3-42r4); sulţānuñ altun *kilesin* almış siz (43v5-43v6) çalabum *mağşūdumu* verdi muradıma ërgürdi (5v9); *kanını* yūsufuñ qaftanına ve göñlegine dürttiler (6r10-6r11); kıl *urğani* çeker çıkarur (8v8); *qulumı* görenler bi-hoş olurlar (14r3).

Metnin söz varlığı oldukça dikkat çekicidir. *ben baña kıyarın* “intihar ederim” (20r9);

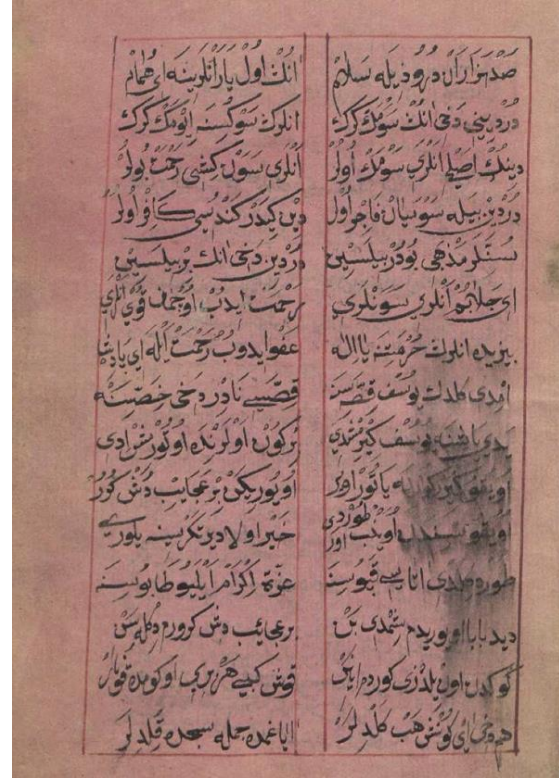
hançere düş-: “intihar etmek” (20r10); *‘aşk hastası* “kara sevdalı” (26v8); yağma eyle- “varını yoğunu bir şey uğruna harcamak (34r11); *el getir-* “dua etmek için elleri açmak” (38v13); *kıya kıya bak-* “öfkeyle öldüresiye bakmak” (18v13) gibi kalıp ifadelerin yanı sıra *dürt-*; *çalap*; *tavar*; *bay*; *kuç-*; *yavı kıl-*; *çav*; *kırag*; *geyegü*; *yavuzluk*; *kov et-*; *sı-*; *katı koca...* vb kelimelerin kullanımını da ilginçtir.

Sonuç

Üzerinde çalıştığımız *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesinin müellifi veya müstensihine ait elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Nüsha, Eski Anadolu Türkçesi sonu Osmanlı Türkçenin başlangıç dönemlerinde yazılmış olmalıdır. Yazma, ses ve şekil bilgisi açısından değerlendirildiğinde Eski Anadolu Türkçesi metni özelliklerini göstermektedir. Hikâye manzum-mensur şekilde hazırlanması dolayısıyla dikkat çekicidir. Hikâyede yaklaşık 204 beyit bulunmaktadır. Hikâyede, diğer *Yûsuf ve Züleyha* hikâyelerinde rastlanılmayan “Hüd Peygamber”, “Kurtların ot otlaması”, “Hz. Adem’in buğday yemesi” sebebiyle cennetten kovulması gibi muhtevaya ait hususiyetler önem arz etmektedir. Söz konusu *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesi, Kur’an’dan aldığı referanslar, beşaret başlığı altındaki müjdelere ve veciz sözleriyle didaktik tarzda hazırlanmıştır. Okuyucu ya da dinleyici her bölümden bir ders çıkarmaktadır. Metin söz varlığı açısından değerlendirildiğinde, yine Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığını ihtiva etmektedir. Elimizde bulunan *Yûsuf ve Züleyha* hikâyesinin metin, gramer ve dizin üzerindeki çalışmaları devam etmektedir. Çalışma nihayete erdiğinde *Yûsuf ve Züleyha* hikâyelerinin özellikle muhtevasına ait farklılıklar görülecektir.

1v

2r

يعقوب اندر يورد يوسف ديشنه
 كوردو اولسيور بوسنه هر
 اول بريلدورسكا كلدلو
 براراده سسني سلك فلان
 قوداشلور كه بود سوليط
 ديسنه بوسير اولان
 نه اول اوليه هر ايشيني
 ياد شاهلور كاتر ايشو و شنه
 اي كوشن حمله سحله قلدر
 انا انا قوداشك قول اولان
 كدو جانوكه جفا المكل
 قوزيلورسك غلب امير اولان

چونكه يعقوب يوسفك ديشن توپور ائدي پاوشاه
 اولوب يعقوب اولان سبيلداردي قودشور كه ديمه
 ديدې مكر يعقوبك بر او كي قيزي واردي
 اوغورلاين بوسوزي دكله دكلاردي وارن
 بوسوزي قودشور ديدې ايلردم توصلانوب
 غصه بيم براراه كوكوب ند بيم ائديلور كه
 روسغى اولدورم ويا خود بر كور قيويه بر عالم

2v

مكر اول قيويه عاد اوغله سندا قازدرب
 بنياد ائدي يوز ارشون اولادري كلكي باقوب
 كسدم بيم كورمدي يوسف حب بالغا عريان
 قلدلور كنند بر بلاش كيدر ب ايله قيويه ص قذيلو
 نكردن اونا نوبن قور قذيلو ايض فصايش قيويه
 اوردې قيويه كور يوسف اوصب انكن صبر ائل
 كلدي قوندي قيويه بيشنه رحمتن قودي مكر
 يوسف اول قيويه كبرد كنن

سبب هو ديسيمر عليه السلام كتب ايچندن
 كورد بيم ايشراك دن يوسف اولور اوغلاان
 كاه صاحب كاه صاحب جمال اولمدي باشنده
 بسيمرلك و برله سناجا ايدب حوتعا قيويه بلوارر
 اولعالي كماله كوستوردې حوتعا قيويه
 قبول قلب حبر ائيلي كوزر وارسون فلان قيويه

4v

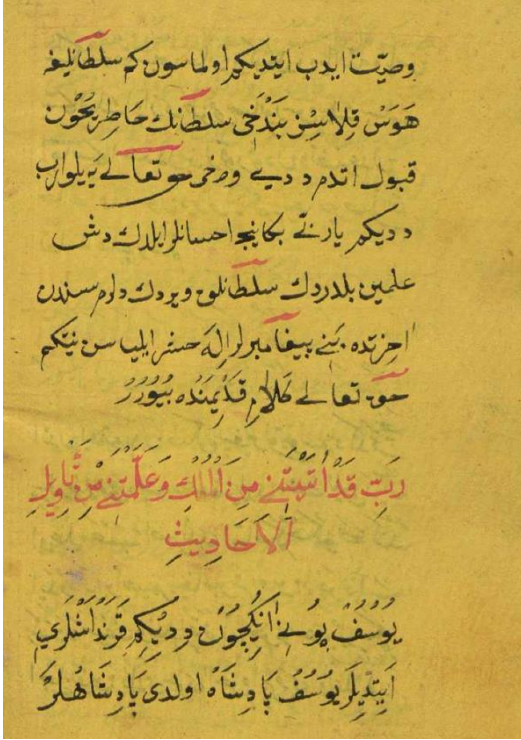
كيزون او تورسون كه توپو ايچنده رزيق ورر
 و يوسف يئدي باشنه كبرخ عمر ويردم توپو ايچنده
 ايسين بولشدره ائك جمال كمالن كه كوستوم مردې
 جبرائيل اول قيويه كويستومي هو د اول قيويه كرب
 عبادت مشغول اولدي حوتعا كونده ايكي انا و پيري
 اطي سيوب طوياردي بيلك ايكي يوزيل قيويه قالدې
 تاشوكا كين كم يوسف قونداشلوري اول قيويه
 اندر لور براه صقلاووزون بويلو كيشي طلب يوسف
 السلام عليك يا نبي الله سن حوتعا ائك سوكلو
 قوليسن يا يعقوب اوغله يوسف يئدي يوسف
 ائدي سن بيزندن بلاك هو د ييغا مبر ايدر زبور
 كتاب او قوركن كورم الله تعاليه سسني انه مدح
 ايدوب ديشنكي بيم ايشراك بر اوغلاان برادرم
 كركه اكن جمال و برسم كركدر كورنلور ائحونه

5r

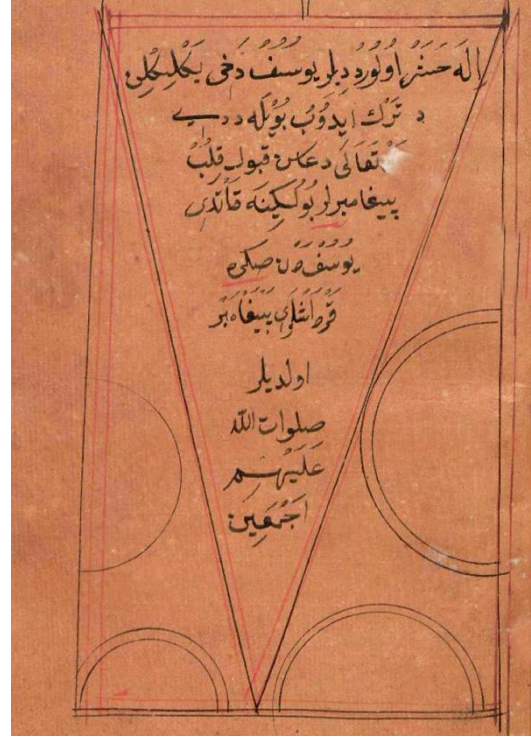
اولسه كركدر يئدي باشنده ييغا مبرلك و برسم كركدر درلو
 در بولايه بيلالا قاسم كركدر صكره مصعب سلطان
 اسم كركدن سوخه سسني كت بيم بولم جان
 كوكول ايله سكا عاشق اولدم بنا جات ائدومكي
 سنك جمالكي كورم حوتعا بيم جبرائيل كوندارش
 وارسون فلان قيويه او تورسون يوسف جمالن كه
 ائد كوستوم ديشن شمدې بيلك ايكي يوزيلدريم
 بو قيويه سكا منتظر اولوب او تورمغيم جملدنه كه
 جلاسم مقصودي ورمي مراد اير كوردې مبارك
 جالكي كوردم عمرم دنجي نام اواذي انا سكا بر سوزم
 واردر قوندشور كه ايلنوب سوكلو كل بوسكا كلن
 بلايه قيويه قورمغله زواحف تعاليه بلاري سودو كين
 ووزر بويي شويلاه بيل ديوب هو د سجده به وارر
 جانني حوت حضرتنه تسليم ايدر يوسف كورمكم

5v

60r

60v

KAYNAKÇA

- Cin A. (2011). Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi, Ali'nin Kıssa-yı Yûsuf'u. TDK Yay., Ankara 2011.
- Cin A. (2012). İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Bir Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi. Akdeniz Üniversitesi Yay., Antalya 2012.
- Ethe H. (1908). Yûsuf And Zalikhâ. İngiltere: Oxford, 1908.
- Kitâbı Mukaddes Şirketi (2000). (Eski ve Yeni Ahit). Kitâbı Mukaddes Şirketi Yay. İstanbul 2000.
- Öztürk Y.N. (1998). Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali. İstanbul 1998.
- Şahin, M. (2019). Eski Türk Edebiyatında Mensur Yûsuf u Züleyhâ Hikâyeleri ve Muhammed B. İbrahim'in Yusuf u Züleyhâsı. İlahiyat Yay. Ankara 2019.
- Timurtaş F.K. (2005). Eski Türkiye Türkçesi, Akçağ Yay. Ankara 2005.
- Yazır H. M. (2016). Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Pamuk Yay. İstanbul 2016.
- Yıldız A. (2013). Çakarı Yûsuf u Züleyhâ, Hitabevi Yay. Ankara 2013.